

DOMHERREN

– en kanske långväga gäst vid fågelbordet

TEXT: BILL DOUHAN

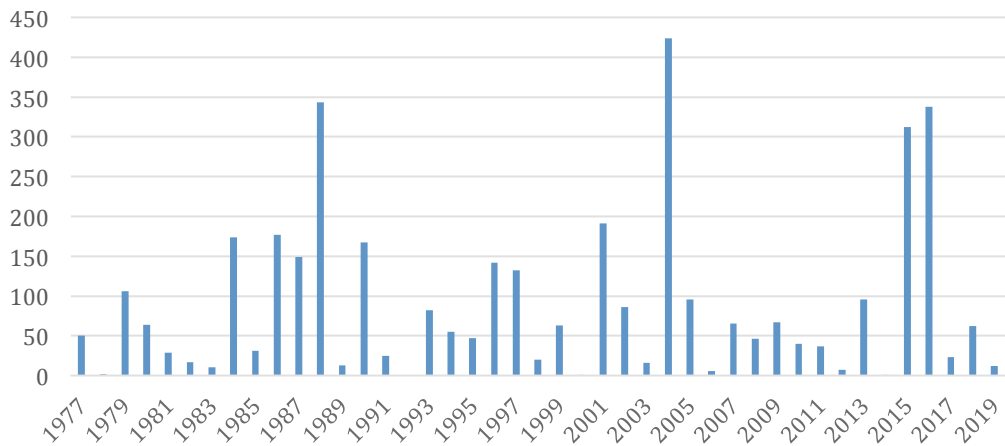
DET ÄR STRAX före skymningen en dag i mitten av december 2019. Jag tittar ut genom fönstret för att kontrollera om domherrarna även denna dag kommit för att besöka rönnen som står där. Jodå, mycket riktigt. Det är fem individer, tre hanar och två honor, som sitter där och äter av de få bär som nu, efter björktrastarnas och sidensvansarnas framfart, finns kvar. De anlände när det började bli rejält mörkt och de lämnade rönnen en stund senare, när det knappt gick att se dem längre. Det var åtminstone femte dagen i följd som de besökte rönnen, och de betedde sig på samma sätt som tidigare även denna gång. Eftersom jag hade suttit här

under en stor del av den ljusa (nåja) delen av dygnet, vet jag att de sannolikt inte hade besökt rönnen tidigare dessa dagar.

Vi har även en sedvanlig fågelmatning på tomten, men menyn – solrosfrön och jordnötter – tycktes inte locka domherrarna vid denna tid. Jag såg dem åtminstone inte där under dessa dagar. Av allt att döma föredrog de rönnbär. Även om de för tillfället gjorde det, råder det inga tvivel om att domherrarna gärna besöker de fågelmatningar som vi människor dukar upp åt dessa våra bevingade vänner. De flesta som har ett fågelbord har säkerligen någon gång haft besök av denna vackra och trevliga fågelart.

Adult hona av domherre (*Pyrrhula pyrrhula*). FOTO: GÖRAN HAGLUND

Figur 1. Antal ringmärkta domherror på Svenska Högarna höstarna 1977 - 2019

Många har säkert funderat kring deras härkomst. Kommer de från den närmaste skogen eller kan de ha ett mer avlägset ursprung? Domherren tillhör inte de normala flyttfågelnarna. Den finns i landet året runt. Eftersom den häckar i skog är det dock sällan vi ser den under vår och sommar. Den som matar fåglar under hela året vet dock att det händer att ett par kommer fram till matningen även mitt i sommaren. Man kan då misstänka att paret troligen har misslyckats med häckningen.

Det är under vintersäsongen som chansen att få besök av domherror vid våra fågelmatningar ökar. Matningen behöver inte vara i direkt anslutning till skog, den kan bli besökt även om den är placerad inne i ett samhälle. Det kan vara såväl enstaka individer som flockar av varierande storlek. Man tror gärna att de kommer från en närbelägen skog, men det behöver inte alls vara så. Även om domherren inte är en regelrätt flyttfågel så tillhör den kategorin invasionsfåglar, vilket innebär att arten vissa år ger sig ut på vandring. Forskningen visar att det i första hand sker år då häckningsutfallet varit gott, men då födotillgången under efterföljande höst varit ringa. Under sådana förhållanden ger sig domherror i varierande antal ut på vandring för att finna föda på annat håll och på så vis öka chansen att överleva. Det kan vara frågan om stora antal, och de kan komma hit även från andra sidan Östersjön.

Att det anländer domherror till Uppland från öster under hösten vet vi inte minst tack vare den ringmärkning som bedrivits på Svenska Högarna sedan 1976. Under åren 1977–2019 har totalt 3 824 domherror fångats och ringmärkts här under höstsäsongen. Det är förvånansvärt många och innebär att arten har varit den åttonde (!) talrikaste i fångsten under denna årstid. Eftersom den är en invasionsfågel har dock antalet fångade varierat rejält mellan höstarna (se Figur 1), från som mest 424 (2004) till noll (1992). Varken totalmängden märkta eller respektive höstsumma speglar dock verkligheten fullt ut. Då märkningen på Svenska Högarna normalt upphör redan kring mitten av oktober, skulle det, åtminstone vissa höstar, säkerligen ha blivit betydligt fler ringmärkta om verksamheten pågått längre. Detta därför att domherrens flyttningsrörelser ofta pågår långt in i november, och kulmen kan således ibland ha nåtts först efter det att vi lämnat ön.

Det finns dock en del som talar för att flyttningen under höstar med riktigt många domherror startar tidigt. Rekordsumman 424 ringmärkta uppnåddes hösten 2004, och då startade flyttningen redan de sista dagarna av september. Under de elva dagar vi bedrev fångst fram till och med 28 september hade vi över huvud taget inte observerat någon domherre på ön. Dagen därpå, när vinden hade slagit över på nord under förmiddagen,

började det plötsligt passera flock efter flock över ön. De kom från nordost och flertalet fortsatte, utan att rasta, vidare in mot det svenska fastlandet. Antalet uppskattades till minst 400, sannolikt var de fler, och 84 försågs med ring.

Vinden fortsatte att vara relativt svag från nord till nordost under september månads sista dag, och domherrar fortsatte att passera över på samma sätt som under gårdagen. Många flockar gick ned för att rasta en stund innan de fortsatte in mot fastlandet i väster. Nya domherrar plockades undan för undan ur näten, och nästan ingen som hade redan fångats en gång. Sammantaget försåg vi under denna dag 174 individer med ring, ett rekord som, utan konkurrens, fortfarande står sig. Hur många som sammantaget sträckte över denna dag är omöjligt att säga, men tveklöst var det ett fyrsiffrigt antal.

Efter denna urladdning minskade antalen, men det fortsatte att komma nya till ön, och mindre mängder ringmärktes dagligen fram till mitten av oktober då vi avslutade ringmärkningen för denna höst. Att domherrarna kom från andra sidan Östersjön råder det inga som helst tvivel om. Flygriktningen var genomgående från nordost/ost mot väster. Ett mer handfast bevis för detta påstående var den domherre som fångades den 9 oktober och som redan bar en ring av estländskt ursprung. Den hade fått den vid fågelstationen Sörve Säär, belägen vid Östersjökusten i Estland. Avståndet mellan denna plats och Svenska Högarna är 225 km över öppet hav.

Efter att ha lämnat Svenska Högarna fortsatte flertalet domherrar in över det svenska fastlandet. Av de 424 som försågs med ring hösten 2004 har fyra återfynd erhållits. En av dem kom dock inte längre än till Stocksund, där den hittades död efter 22 dagar. Två andra kom istället betydligt längre innan deras resande var över. Båda kom så långt som till Jylland, där en hittades död efter 27 dagar och den andra i januari 2005. Den fjärde avvek dock från mönstret genom att bli kontrollerad av ringmärkarna på Lågskär, sydväst om Åland, efter fyra dagar.

Hittills har genom åren 24 återfynd av

domherrar märkta på Svenska Högarna gjorts. Utöver ovan nämnda har vi ytterligare två från Danmark samt ett från Schweiz. Den som hittades i Schweiz, efter att ha flugit in i ett fönster julaftonen 1996 (ringmärkt samma höst), hade då tillryggalagt 1 485 km. Även om det inte tycks vara direkt ovanligt att domherrar från andra sidan Östersjön tar sig genom hela Sverige och vidare ut i Europa, är det troligen så att flertalet ganska snart stannar upp sin färd för att övervintra i södra och mellersta Sverige. Tre av återfynden är från Skåne och ytterligare sex från andra platser i Götaland och Svealand.

Tjugofyra återfynd av knappt fyratusen ringmärkta är en förhållandevis hög återfyndsprocent för en så pass liten fågel som domherre. Att det har blivit så många beror delvis på att de gärna söker sig till våra fågelmatningar, där de blivit avlästa, nästan alltid efter att ha flugit ihjäl sig mot ett fönster. Så pass många som 14 av återfynden har rapporterats som omkomna av den anledningen. Det tycks således vara så att domherrar ofta flyger ihjäl sig mot fönster i samband med besök vid fågelmatningar. Kanske är det så att denna förhållandevis tunga och därmed också mer svårmanövrerade fågel oftare än andra arter flyger in i fönster i samband med att de av någon anledning blivit skrämda från matningen. Att vi människor gärna placerar matningen nära huset, för att på ett bekvämt avstånd kunna titta på fåglarna, gör att denna något klumpiga art lätt kolliderar med ett fönster. Ytterligare tre domherrar har rapporterats som "funnen död". Även dessa kan således ha hittats vid fågelmatningar utan att det framgår av rapporten. Av övriga sju återfynd har sex kontrollerats på andra platser av andra ringmärkare, medan det sista var en domherre som dödades av en katt.

Detta kan vara något att tänka på nästa gång du har besök av domherrar vid din fågelmatning. Det behöver inte alls vara individer från skogen i närheten. Det kan vara domherrar från andra sidan Östersjön, kanske från Finland eller Ryssland, som är på besök.

Kontakt: bill.douhan@telia.com